

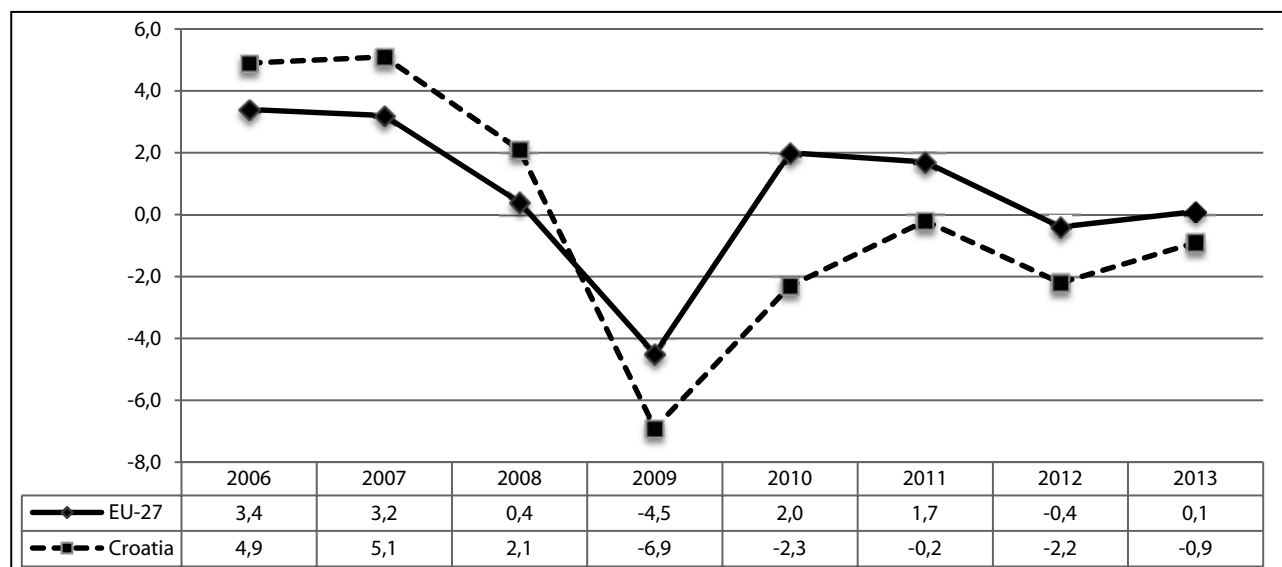
Ekonomska politika Milanovićeve vlade 2012. – 2014.

William Bartlett

**Slabe ekonomske performanse
upućuju na duboke strukturne
probleme i poteškoće u prilagodbi
ekonomije u osvit inicijalne
recesije te otvaraju pitanje
primjerenosti ekonomskih politika
koje su se provodile nakon
izbijanja gospodarske krize**

Vlada pod vodstvom Zorana Milanovića tri je godine na vlasti. U tom razdoblju gospodarstvo je bilo izloženo kontinuiranoj recesiji sa stalnim negativnim rastom BDP-a, a daljnji pad očekuje se i u 2014. godini (v. *grafikon 1*). Na inicijalni pad BDP-a Vlada nije mogla utjecati jer se radilo o posljedici negativnog šoka koji je svjetsko gospodarstvo pretrpjelo uslijed krize međunarodnoga financijskog sustava 2008. i globalne recesije 2009. godine. Ova je kriza Hrvatsku pogodila snažnije negoli EU te je došlo do dublje recesije zbog visokog stupnja ovisnosti o međunarodnoj trgovini, posebice o međunarodnom tržištu usluga koje je povezano s turističkim sektorom. Nakon globalne recesije oporavak Hrvatske bio je sporiji negoli oporavak na razini EU-a. Dok se ekonomija EU-a vratila slabijem no pozitivnom rastu 2010. godine, Hrvatska je tavorila u recesiji svih godina koje su uslijedile. Ovakve slabe ekonomske performanse upućuju na duboke strukturne probleme i poteškoće u prilagodbi ekonomije u osvit inicijalne recesije te otvaraju pitanje primjerenosti ekonomskih politika koje su se provodile nakon izbijanja gospodarske krize.

Recesija je u Hrvatskoj ostavila ozbiljne socijalne posljedice. Stopa nezaposlenosti gotovo se udvostručila, skočivši s 9 posto u 2008. na 17 posto u 2013. godini (v. *grafikon 2*). Ovo povećanje nezaposlenosti bilo je znatno veće negoli u zemljama EU27. Iako je 2009. nakratko konvergirala s razinama u EU-u, stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj nakon toga je rasla daleko iznad vrijednosti u EU27. Sličan trend zahvatio je i nezaposlenost mladih, koja se popela na oko 50 posto u 2013. godini. Prema riječima Europske komisije (2014b: 27), to je "stvorilo pritisak na društveno tkivo",

Grafikon 1. Realni godišnji rast BDP-a, Hrvatska i EU27

Izvor: Eurostat

dok niske razine zaposlenosti dovode u pitanje šanse budućeg rasta.

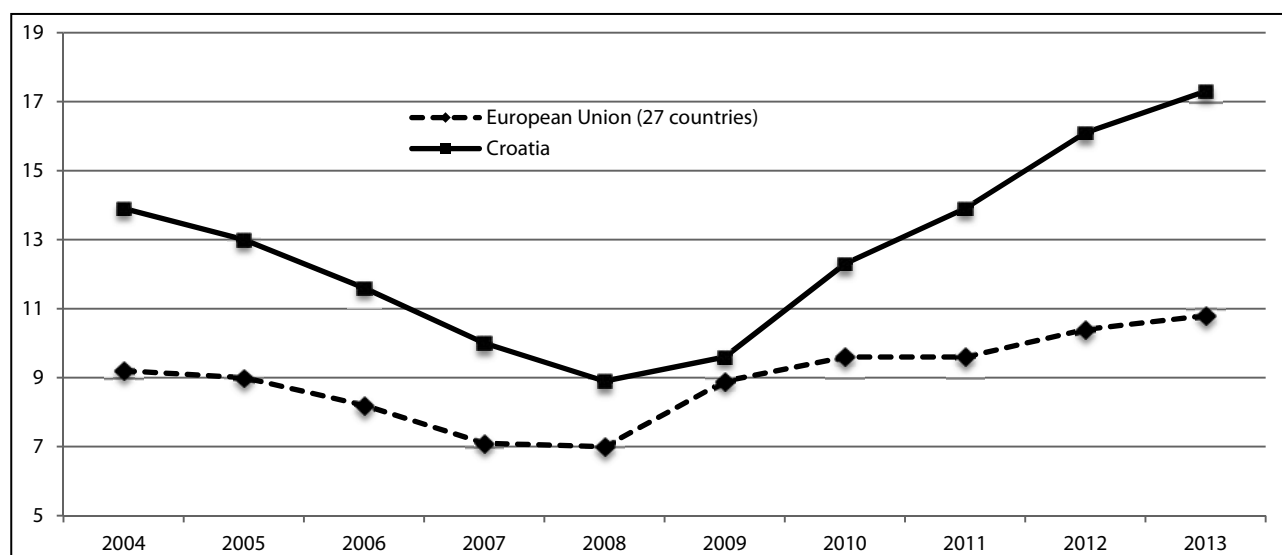
Ovaj članak prikazuje ekonomske politike koje je hrvatska vlada uvela kako bi odgovorila na krizu te nudi preliminarnu ocjenu njihove efektivnosti. U prvome dijelu rada bavimo se mjerama koje su poduzete kao odgovor na krizu, a u drugome mjerama koje su poduzete nakon pristupanja EU-u i ulaska u proceduru prekomjernog deficita. Nakon toga pobliže promatramo reforme tržišta rada, kao i mjere za privlačenje izravnih stranih ulaganja.

Mjere odgovora na krizu

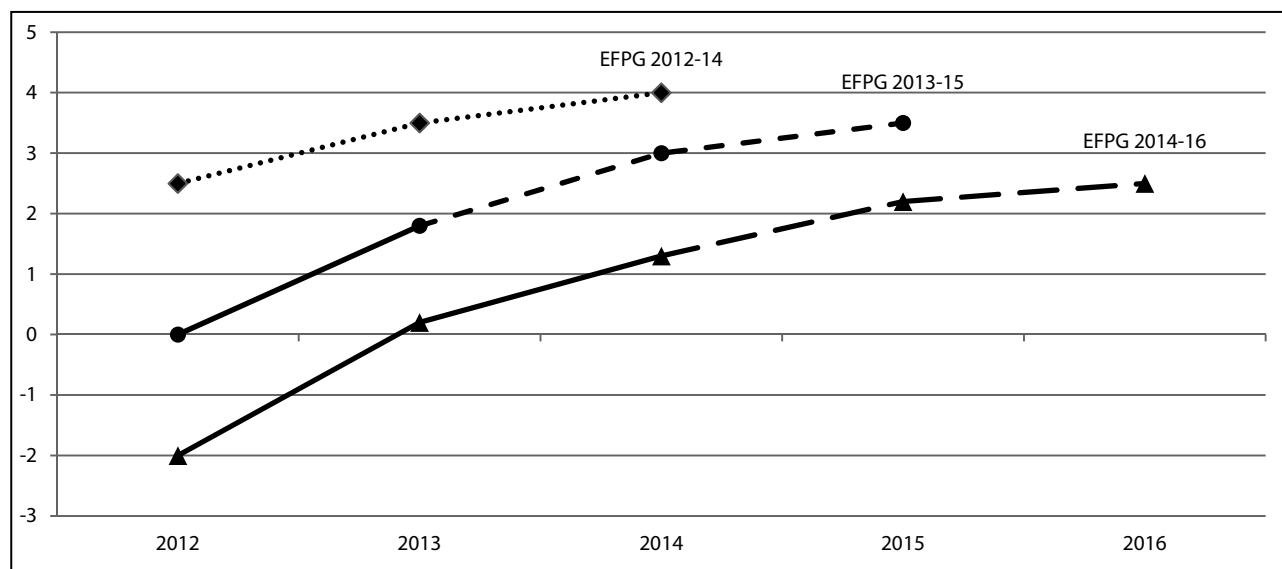
Kao odgovor na krizu HDZ-ova vlada pod vodstvom Jadranke Kosor usvojila je, prema preporukama Međunarodnoga mone-

tarnog fonda, politike fiskalne konsolidacije i štednje (MMF 2010). To je uključivalo smanjenje rashoda za državnu upravu i socijalne transfere, strukturne reforme s ciljem povećanja radno aktivnog stanovništva i poboljšanja poslovnog okruženja, kao i politike plaća i dohodaka koje su trebale povećati konkurentnost u kontekstu uvelike stabilnog valutnog tečaja (MMF 2010). *Zakonom o fiskalnoj odgovornosti* fiskalna je odgovornost definirana na način da zahtijeva od Vlade smanjenje proračunskih rashoda za jedan posto svake godine sve dok se ne postigne uravnotežen proračun središnje države, nakon čega bi se ciklički prilagođeni primarni deficit održavao oko nule.¹

Otkad je preuzela vlast u prosincu 2011. godine, Milanovićeva je vlada nastavila smjer fiskalne konsolidacije koji je zacrtala prethodna vlada.² Vladin cilj bio je okrenuti se modelu

Grafikon 2. Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj i EU27

Izvor: Eurostat

Grafikon 3. Vladine projekcije rasta konstantno su revidirane prema nižim vrijednostima

Izvor: Smjernice ekonomske i fiskalne politike, Ministarstvo financija.

Isprekidane crte predstavljaju projekcije. EFPG engleska je kratica za Smjernice ekonomske i fiskalne politike.

rasta temeljenom na investicijama, uz istodobno smanjivanje poreznog klina (porezi i davanja) kako bi se poslodavci ohrabрили za novo zapošljavanje. Uz to su predviđene dodatne reforme tržišta rada i sustava socijalne skrbi kako bi se osnažila ponuda radne snage.

Otkad je preuzela vlast u prosincu 2011. godine, Milanovićeva je vlada nastavila smjer fiskalne konsolidacije koji je zacrtala prethodna vlada

U svojem prvom proračunu, 2012. godine, nova je vlada najavila smanjivanje mase plaća, redukciju subvencija i rezanje troškova u zdravstvu. Stopa PDV-a povećana je za dva postotna boda, dok su doprinosi za obavezno zdravstveno osiguranje smanjeni za dva posto kako bi se smanjilo opterećenje plaća i potaknulo zapošljavanje. Povećan je osobni porezni odbitak za građane s niskim dohodcima, dok je istodobno uveden porez na dividende od 12 posto kako bi se porezno opterećenje prebacilo s rada na kapital.

Ove mjere bile su nastavak ekonomske politike prethodne HDZ-ove vlade, uz dodatak nekih blagih elemenata redistribucije. Međutim, inicijalni cilj poticanja investicija zasjenila je odluka da se nastavi s politikom fiskalne konsolidacije, naslijeđenom od prethodne vlade. Takva politika smanjivanja javnih rashoda po jedan posto godišnje umanjila je kupovnu snagu u gospodarstvu i potkopala sve ostale pokušaje poticanja rasta. Neizbježni rezultat bilo je daljnje pogoršanje ekonomske situacije, tako da su Vladine makroekonomske projekcije očekivanog rasta gospodarstva kontinuirano morale biti smanjivane (v. *grafikon 3*).

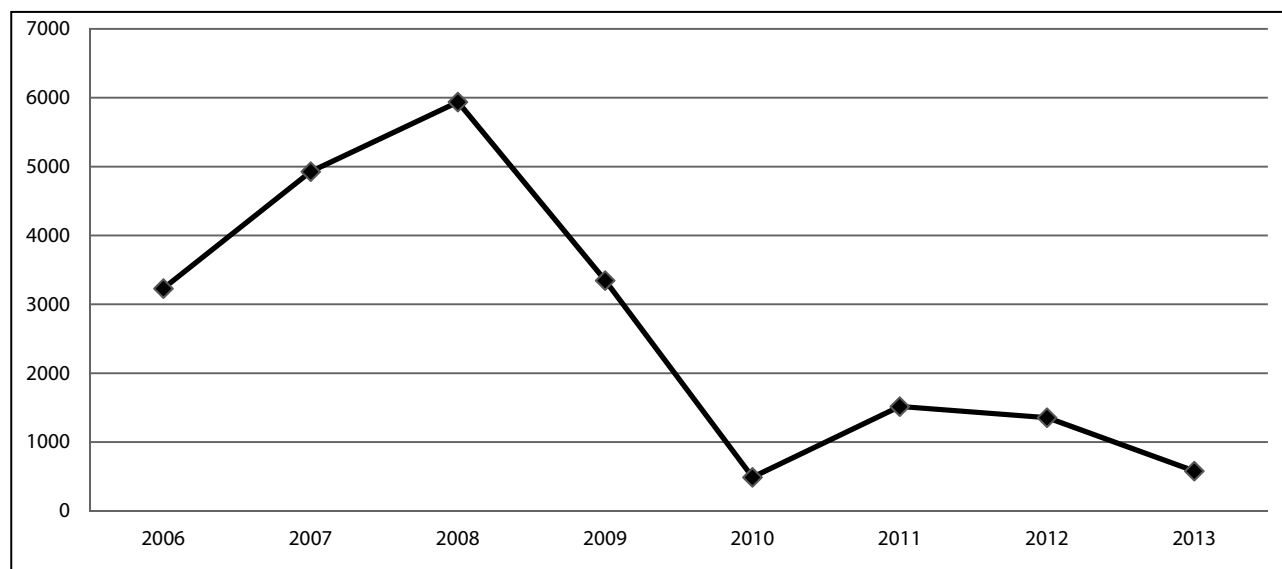
broj 20 - prosinac 2014.

Procedura prekomjernog deficita

Hrvatska je postala članicom EU-a u srpnju 2013. te je Milanovićeva vlada ubrzo morala Europskoj komisiji prepustiti efektivnu kontrolu nad mnogim aspektima ekonomske politike. Kao odgovor na krizu eurozone, EU je 2010. godine uveo sustav "novog gospodarskog upravljanja". Hrvatska je kao zemlja članica odmah uključena u proces "Europskog semestra" koji otpočinje svakog studenog objavljivanjem godišnjeg *Izvešća mehanizma za uzbunu* (AMR) za sve zemlje članice. Treći godišnji AMR, objavljen u studenom 2013. godine, identificirao je u Hrvatskoj tešku makroekonomsku neuravnoteženost koja je zahtijevala daljnje ispitivanje u sklopu procesa *Dubinske analize* (IDR). U siječnju 2014. godine, čak i prije objavljivanja rezultata IDR-a, Hrvatska je stavljena u Proceduru prekomjernog deficita (EDP). Od tog trenutka najvažniji instrumenti ekonomske politike efektivno su izuzeti iz samostalne odgovornosti hrvatske vlade te su predani u ruke Europske komisije.

Politika smanjivanja javnih rashoda po jedan posto godišnje umanjila je kupovnu snagu u gospodarstvu i potkopala sve ostale pokušaje poticanja rasta

IDR je objavljen 5. ožujka 2014. te se u njemu zaključuje kako Hrvatska proživljava "pretjeranu" makroekonomsku neuravnoteženost koja iziskuje posebno promatranje i snažno političko djelovanje (ECFIN 2014). Ova je analiza identificirala čitav niz ozbiljnih problema, uključujući visoku vanjsku zaduženost, pad

Grafičkon 4. Izravna strana ulaganja u milijunima američkih dolara

Izvor: UNCTAD

izvoznih aktivnosti, poduzeća s izrazito nepovoljnim bilancama i brzorastući dug središnje države. Također se pokazalo kako poduzeća u državnom vlasništvu nisu restrukturirana, a karakterizira ih visoka zaduženost i slabašna profitabilnost. IDR uz to zaključuje kako Hrvatska ima najnižu stopu zaposlenosti i najniži postotak radno aktivnog stanovništva u EU-u, dok se prema razini pristupačnosti poslovnog okruženja nalazi ispod prosjeka svih postkomunističkih članica EU-a.

**Sve se veći broj mladih ljudi ne
školuje, nije zaposlen niti stječe
stručnu praksu, dok je udio građana
koji su u riziku od siromaštva i
društvene isključenosti porastao
značajno iznad prosjeka EU-a**

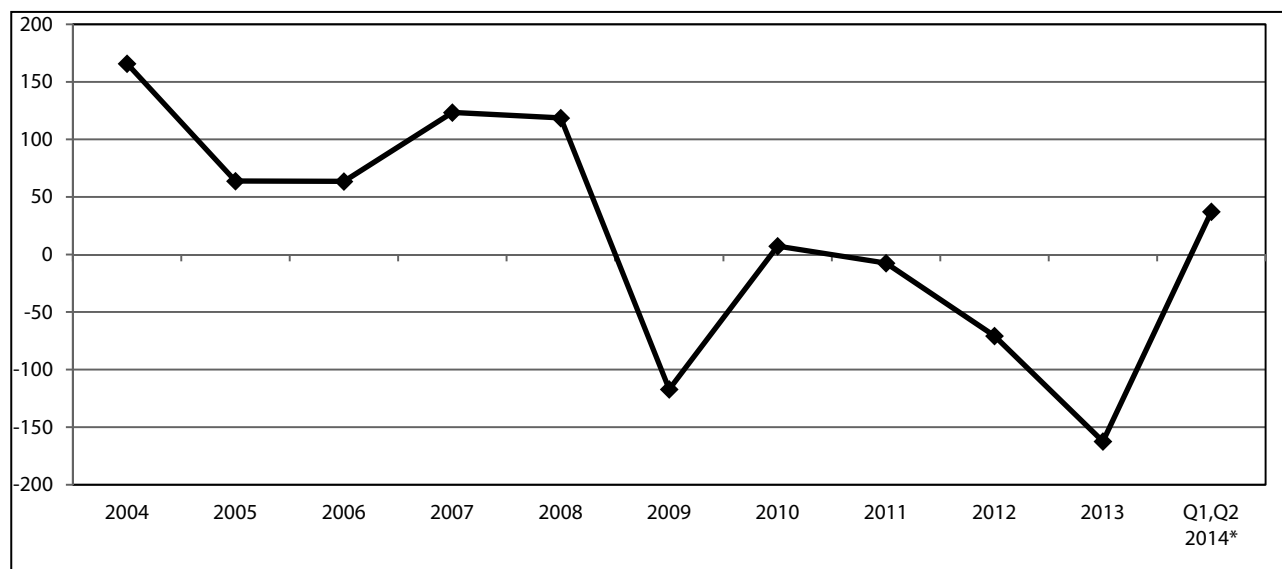
Hrvatska je 24. travnja Europskoj komisiji podastrla svoj *Godišnji nacionalni program reformi i Godišnji program konvergencije*. Potonji program dao je obrise proračunske strategije obuzdavanja pretjeranog deficita do 2016. godine i okretanja nacionalne ekonomije prema putu održivog rasta. Zacrtni cilj bio je smanjiti deficit s 4,9 posto BDP-a u 2013. na tri posto u 2016. godini. Potonju godinu zadao je EDP kao rok za postizanje cilja od tri posto. Program konvergencije također je pretpostavio da će dug središnje države doseći rekordnih 72 posto BDP-a u 2014. godini.

Europska komisija evaluirala je Nacionalni program reformi te na njega odgovorila preporukama objavljenima u srpnju 2014. godine. Ove preporuke kritizirale su i Konvergencijski program zbog previše optimističnih predviđanja gospodarskog rasta u nadolazećim godinama. Europska je komisija

(2014a) Hrvatskoj također zamjerila činjenicu da ove projekcije rasta nisu sastavljene prema standardu Europskog sustava nacionalnih i regionalnih računa (ESA) te stoga nije bila moguća smisljena komparacija s predviđanjima koja je pripremila Komisija. Uz to, program je doživio kritike zbog nedostatnih detalja o mjerama fiskalne konsolidacije, odnosno smanjivanja proračunskog deficita. Općenito, Europska je komisija u razmatranju obaju hrvatskih ekonomskih programa došla do zaključka da su potrebni dodatni naponi kako bi se udovoljilo preporukama EDP-a i korigirao prekomjerni deficit do 2016. godine.

Pored Komisije, Europsko vijeće također je ponudilo niz preporuka o reformama koje su nužne kako bi se ispunili fiskalni ciljevi za 2016. godinu. Prema ovim preporukama Hrvatska bi trebala ozdraviti javne financije smanjivanjem plaća, socijalnih transfera i subvencija. Uz to, trebalo bi povećati efektivnu kontrolu nad državnom potrošnjom i poboljšati dizajn fiskalnih pravila. Na prihodovnoj strani trebalo bi jasnije precizirati poreznu osnovicu za nedavno najavljen porez na imovinu, dok bi prikupljanje poreza trebalo osnažiti odlučnijim djelovanjem protiv sive ekonomije i porezne evazije.

U studenom 2014. Europska komisija (2014b) izdala je svoje četvrto *Izvješće mehanizma za uzbunu*. U tom se dokumentu u kontekstu hrvatske ekonomije zaključuje kako su makroekonomske neuravnoteženosti i dalje "ozbiljan problem". AMR je došao do uvida da je došlo do laganog poboljšanja vanjskotrgovinske bilance, s obzirom na to da je tekuća bilanca završila u suficitu zbog smanjene domaće potražnje i ulaganja i posljedične smanjene potražnje za uvoznim dobrima. Međutim, smanjena razina investicija potkopava gospodarski oporavak, dok su izvozni kapaciteti slabi te se kontinuirano smanjuje udio Hrvatske na svjetskom tržištu. AMR također zaključuje kako se konkurentnost nije poboljšala, a jedinični troškovi rada i efektivni tečaj kune čak ponovno rastu, čime se dovode u pitanje svi možebitni pozitivni učinci povećane

Grafikon 5. Reinvestirana dobit stranih ulagača

Izvor: HNB

konkurentnosti. Pored toga, smanjena nacionalna ekonomija i visoki proračunski deficit potaknuli su rapidni rast udjela javnog duga u BDP-u.

Reforma tržišta rada

Europska komisija (2014a) pokazuje osobitu zabrinutost zbog slabog funkcioniranja tržišta rada u Hrvatskoj, posebice za mladež i starije radnike. Sve se veći broj mladih ljudi ne školuje, nije zaposlen niti stječe stručnu praksu, dok je udio građana koji su u riziku od siromaštva i društvene isključenosti porastao

Novo radno zakonodavstvo općenito je olakšalo davanje otkaza, ali i povećalo fleksibilnost radnog vremena uvođenjem fleksibilnih ugovora na pola radnog vremena

značajno iznad prosjeka EU-a. Usprkos rastućoj nezaposlenosti, ulaganja u aktivne mjere zapošljavanja ispod su prosjeka EU-a. Bilo kako bilo, Vlada je pokušala nekoliko oblika reformi tržišta rada: a) aktivne politike tržišta rada; b) određivanje uvjeta za prijevremeno umirovljenje; c) zakonski okvir za zaštitu radnog mjesta. Ukupno gledano, ove reforme smanjile su zaštitu radnika i pogoršale uvjete rada.

Prema novom *Zakonu o socijalnoj skrbi*, koji je stupio na snagu u siječnju 2014. godine, primatelji socijalne pomoći moraju sudjelovati u "aktivnostima društvene uključenosti". Maksimalni kumulativni iznos pomoći limitiran je na razinu minimalne bruto plaće. No, pozitivna je promjena to što je uveden broj 20 - prosinac 2014.

prijelazni rok od tri mjeseca, unutar kojega primatelji pomoći koji pronađu posao mogu zadržati pravo na socijalnu naknadu. Također, nova pravila omogućavaju daljnje primanje mirovine u slučaju da se umirovljenik zaposli na pola radnog vremena. Novi *Zakon o mirovinskom osiguranju* (siječanj 2014.) podigao je zakonsku dob za redovni odlazak u mirovinu sa 65 na 67, a za prijevremeno umirovljenje sa 60 na 62. Prema novim pravilima nije moguće otići bez penalizacije u prijevremenu mirovinu dok se ne navršši 41 godina radnog staža i 60 godina života. Mirovine ostvarene prema posebnim uvjetima, koje prelaze određeni dohodovni prag, privremeno su smanjene za deset posto te se odsad indeksiraju u skladu s rastom BDP-a. Uvedena su i nova pravila za invalidske mirovine, kao i novi sustav profesionalne rehabilitacije. Primatelji invalidskih mirovina odsad moraju svake tri godine na obavezni liječnički pregled, a moguće su biti i predmetom i nasumične nenajavljene kontrole.

Prva faza reforme tržišta rada, koja je završena 2013. godine, fokusirala se na ugovore o radu na određeno i na skraćivanje i pojednostavljivanje procedure za kolektivni otkaz. Nakon ovih zakonskih izmjena poslodavci mogu radnike zapošljavati na ugovore na određeno vrijeme dulje od tri godine. Olabavljene su i procedure za otkaz tijekom pokusnog roka, pa je pokusnog radnika moguće otpustiti bez službeno navedenog razloga. Naposljetku, novo radno zakonodavstvo općenito je olakšalo davanje otkaza, ali i povećalo fleksibilnost radnog vremena uvođenjem fleksibilnih ugovora na pola radnog vremena.

Privlačenje izravnih stranih ulaganja

Za vrijeme ekonomskog buma, prije izbijanja svjetske krize, izravna strana ulaganja u Hrvatsku u 2008. godini dosegla su rekordnih šest milijardi dolara (v. *grafikon 4*). Nakon toga u Hrvatskoj je, kao i u većini drugih perifernih europskih ekonomija, priljev izravnih stranih ulaganja u padu. Ponuda stranog kapitala smanjila se kao posljedica ekonomske krize, s obzirom

na to da ulagači smanjuju rizik investirajući u sigurnije opcije poput gotovine ili državnih obveznica u sigurnijim zemljama.

Paralelno sa smanjenim priljevom stranih investicija, postojeći strani ulagači u zemlji sve su manje spremni reinvestirati svoju dobit kako bi povećali proizvodne kapacitete i produktivnost. Kao što je moguće vidjeti iz *grafikona 5*, nakon nadolaska krize 2009. godine stopa reinvestirane dobiti stranih investitora postala je negativna, što znači da značajna sredstva zapravo napuštaju zemlje umjesto da se reinvestiraju u gospodarstvo. Tek nedavno, u prva dva kvartala 2014. godine, ovaj se trend promijenio, što bi moglo biti naznakom vraćanja povjerenja ulagača i pokazateljem pozitivnog efekta hrvatskog članstva u EU-u.

Kako bi potaknula strana ulaganja, Vlada je 2012. godine donijela novi *Zakon o stranim ulaganjima*. Ovaj zakon smanjio je iznos minimalnog početnog ulaganja i stvorio posebne uvjete za velike poduzetnike. Tako je uvedena kategorija investicija u aktivnosti s visokom dodatnom vrijednosti, povećane su subvencije za novootvorena radna mjesta, a omogućen je i poseban tretman investicijskih projekata koji stvore više od sto radnih mjesta. Usprkos ovim zakonskim inovacijama, strana ulaganja nastavila su padati u 2013. godini. U prvoj polovici 2014. bili su vidljivi neki znakovi oporavka, no oni su vjerojatno više imali veze s ulaskom Hrvatske u EU, a manje s ponudom posebnih financijskih poticaja i privilegiranog položaja na tržištu za strane ulagače.

Zaključak

Ukupno gledano, Milanovićeva vlada nema mnogo toga čime bi se mogla pohvaliti u pogledu ekonomske politike, s obzirom na to da je hrvatsko gospodarstvo nastavilo tavoriti u recesiji mnogo dulje od bilo koje druge europske zemlje. Do 2014. godine nacionalna ekonomija pretrpjela je pet uzastopnih godina recesije, nezaposlenost je kontinuirano rasla te je malo koji ekonomski pokazatelj davao razloga za optimizam. Dok se samo izbijanje ekonomske krize može uvjerljivo pripisati izvanjskim faktorima, prvenstveno šoku globalne financijske krize i posljedičnom prelijevajućem efektu krize eurozone, nesposobnost hrvatskoga gospodarstva da se oporavi od ovih šokova upućuje na ozbiljne probleme koji imaju duboko ukorijenjenu strukturnu narav, a svjedoče i o tome da Vladine mjere nisu bile dovoljno učinkovite.

Milanovićeva vlada dolazi na vlast 2011. te donosi svoj prvi proračun 2012. godine, nakon što je zemlja bila u recesiji već tri godine. U 2013. Hrvatska je pristupila članstvu u EU-u te je ubrzo nakon toga stavljena pod nadzor Procedure prekomjernog deficita, čime je prvenstvo ekonomskog odlučivanja sa Zagreba preneseno na Bruxelles. Prema tome, može se tvrditi kako je Milanovićeva vlada odgovorna samo za dvije godine od pet godina recesije.

Primarni razlog za recesiju bila je odluka da se gospodarstvu, koje je snažno pogođeno globalnom krizom, nametne prociklička fiskalna konsolidacija. Vlada Jadranke Kosor prihvatila je ovaj pristup u 2010. godini na poticaj MMF-a te ga je gotovo bez ikakvih promjena, izuzev blagih redistributivnih mjera, nastavila i Milanovićeva vlada. Uzevši u obzir pristupanje

EU-u i savjet Europske komisije da se nastavi u skladu s općom politikom štednje koju su prihvatile zemlje eurozone, ne treba nas uopće čuditi što nova vlada nije prihvatila alternativni pristup. Također, bilo je potrebno stvoriti fiskalni prostor kako bi se mogla izdvajati ozbiljna svota za članarinu u EU-u.³ Ulazak u Proceduru prekomjernog deficita samo je dodatno pojačao naglasak na fiskalnoj konsolidaciji.

Uz fiskalnu konsolidaciju kreatori hrvatske ekonomske politike isticali su važnost strukturnih reformi koje bi trebale učiniti agregatnu ponudu fleksibilnijom te posljedično potaknuti gospodarski rast. Te reforme uključivale su restrikcije u području socijalne pomoći, podizanje dobi za odlazak u mirovinu, poticanje umirovljenika na traženje posla na pola radnog vremena, povećavanje penala za prijevremeno umirovljenje, pooštavanje kriterija za invalidsku mirovinu, produljenje maksimalnog perioda za ugovore o radu na određeno vrijeme te olakšavanje davanja otkaza radnicima na probnom roku. Cilj povećanja fleksibilnosti tržišta rada bio je omogućavanje lakšeg zapošljavanja u slučaju povećanja gospodarske aktivnosti. Nažalost, fleksibilno tržište rada tijekom usporene gospodarske aktivnosti može imati i suprotni učinak te povećati broj izgubljenih radnih mjesta. Politike usmjerene na agregatnu ponudu teško mogu imati pozitivan efekt u uvjetima u kojima je agregatna potražnja nedovoljna da bi ekonomiju dovela do maksimalnih proizvodnih kapaciteta. Tek nakon što se ispuni postojeći proizvodni kapacitet, fleksibilnije tržište rada i fleksibilnija ekonomija mogu imati efekt na oslobađanja agregatne ponude stega koje mogu kočiti daljnji gospodarski rast. Međutim, nakon petogodišnje recesije moguće je s priličnom sigurnošću ustvrditi da je hrvatsko gospodarstvo daleko od ispunjenja svojih postojećih kapaciteta. Opasnost nastavka takve politike leži u tome da će se kapaciteti zapravo dodatno smanjivati kako bi odgovorili na nižu razinu agregatne potražnje, te bi stoga niža razina proizvodnog učinka i produktivnosti uz dugotrajnu recesiju mogla postati stalnom značajkom hrvatskoga gospodarstva.

Možemo se jedino nadati da će doći do nastavka gospodarskog rasta u ostatku EU-a, pa da će na tom valu i hrvatsko gospodarstvo krenuti prema gore

U 2012. uvedene su posebne pogodnosti za privlačenje stranih investitora, no one su imale minimalan učinak na priljev takvih ulaganja, te su strane investicije iduće godine doživjele dodatni pad. Na početku 2014. bilo je nekih znakova oporavka investiranja, no najvjerojatnije se radilo o pozitivnom efektu ulaska u EU na povjerenje ulagača. Ako se takav trend nastavi, to bi moglo djelomično pokriti pad proizvodnih kapaciteta izazvan dugotrajnom recesijom.

Kada je Milanovićeva vlada došla na vlast, isticala se prilično progresivnim političkim ciljevima poticanja ekonomskog rasta i stvaranja društva s više jednakosti. To je trebalo postići

investicijskim programom koji bi podigao kapacitete i poboljšao produktivnost, dok bi nešto redistribucije prema radnicima s niskim dohodcima ojačalo potrošnju i agregatnu potražnju. Nažalost, budući da prvenstvo ima fiskalna konsolidacija, malo je koji od ovih planova zaživio. Iako ovi ciljevi predstavljaju vladine javnopolitičke opcije za izlazak iz recesije, malo je vjerojatno da će se moći ispuniti u okvirima Procedure prekomjernog deficita. Možemo se jedino nadati da će doći do nastavka gospodarskog rasta u ostatku EU-a, pa da će na tom valu i hrvatsko gospodarstvo krenuti prema gore, uz pretpostavku da će hrvatski gospodarski kapaciteti, usprkos restriktivnim politikama koje su dvije posljednje vlade primjenjivale zadnjih pet godina, moći reagirati na takve šanse u budućnosti.

Bilješke

- 1 Ovo je bio dio Programa gospodarskog oporavka, iniciranog u travnju 2010. godine.
- 2 Ministarstvo financija 2012. godine službeno se obvezalo pridržavati se Zakona o fiskalnoj odgovornosti.
- 3 Vidjeti Ministarstvo financija 2014: 4.

Literatura

- HNB (2014). *Bilten HNB-a*. 27. Hrvatska narodna banka.
- ECFIN (2014). Macroeconomic Imbalances: Croatia 2014. *European Economy Occasional Papers*. 179. Glavna uprava za ekonomske i financijske poslove.
- Europska komisija (2014a). *Recommendation for a Council Recommendation on Croatia's 2014 national reform programme and delivering a Council opinion on Croatia's 2014 convergence programme*. COM(2014) 412 final, Bruxelles, 2. lipnja 2014.
- Europska komisija (2014b). *Alert Mechanism Report*. Europska komisija.
- Ministarstvo financija (2014). *Smjernice ekonomske i fiskalne politike za razdoblje 2014. – 2016*. <http://www.mfin.hr/admin-max/docs/Smjernice%20ekonomske%20i%20fiskalne%20politike%20za%20razdoblje%202014.%20-%202016.pdf> (pristupljeno 2. prosinca 2014.)
- MMF (2010). Republic of Croatia: 2010 Article IV Consultation – Staff Report. *IMF Country Report*. 10/79. Međunarodni monetarni fond.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Data Center. <http://unctadstat.unctad.org/EN/> (pristupljeno 2. prosinca 2014.) ■